

УДК 378.091.212:364-787.522:81

Байбекова Л. О.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

А *Висвітлені основні засади сучасної професійної підготовки майбутніх філологів. За допомогою проведення теоретичного аналізу довідкової і наукової літератури, досліджень сучасності й минулих років у статті розкрито зміст терміну «професійна підготовка філолога» шляхом синтезу даного поняття й аналізу його складових; визначені основні підходи до професійної підготовки майбутніх філологів, що дозволило схарактеризувати основні принципи сучасної професійної підготовки майбутніх філологів у зв'язку з реструктуризацією й оновленням змісту професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема майбутніх філологів, здатних не тільки ефективно реалізувати професійну діяльність, застосовуючи здобуті знання на практиці, але й спроможних на саморозвиток і самовдосконалення.*

Ключові слова: майбутній філолог, професійна діяльність, професійна підготовка філолога, підходи, принципи.

Постановка проблеми. У зв'язку із соціально-економічними процесами, що відбуваються в Україні і детермінують вищі вимоги до професіоналізму фахівців усіх спеціальностей, відбувається модернізація і вдосконалення сучасної вищої освіти, що визначається інтенсивним рівнем розвитку суспільства, головною метою якого, передусім, є вирішення питання реформації та підвищення рівня професійної підготовки майбутнього фахівця. Вхідження України у світовий освітній простір обумовлює реструктуризацію і оновлення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема майбутніх філологів. Оскільки саме мова і література формують у людини уявлення про культурні надбання народів, ставлення до різних етносів і культур, що є запорукою формування всебічно розвиненої сучасної особистості. Виходячи з цього, сучасні науковці почали досліджувати процес професійної підготовки майбутніх філологів, спираючись на доробки вчених минулих років, присвячуючи свої дослідження створенню фахівців у галузі філології, здатних до вирішення внутрішніх і зовнішніх проблем за допомогою сучасних креативних і нестандартних засобів, демонструючи при цьому високий рівень фахових знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна підготовка філологів стала предметом дослідження: Г. В. Абросимової [1], С. С. Вітвицької [2], І. Ф. Ісаєва [4], Т. Д. Сидоренко [8], І. В. Соколової [10; 11] та ін. Вони акцентують увагу на творчому процесі в професійній підготовці філолога.

Однак на сучасному етапі недостатньо вивченим залишається питання дослідження основних засад сучасної професійної підготовки майбутніх філологів.

Метою даної статті є визначення і характеристика основних засад сучасної професійної підготовки май-

бутніх філологів. Відповідно до мети нами сформульовано **завдання дослідження:** розкрити зміст терміну «професійна підготовка філолога» та його компонентів; визначити основні підходи до професійної підготовки майбутніх філологів; схарактеризувати основні принципи сучасної професійної підготовки майбутніх філологів.

Виклад основного матеріалу статті. Шляхом теоретичного аналізу наукової та довідкової літератури, досліджень сучасності й минулих років, перш за все, розкриємо сутність терміну «професійна підготовка філолога».

З погляду педагогіки, поняття «підготовка» трактується як «діяльність, яка спрямована на навчання, надання необхідних знань» [12; с. 24]. У словнику професійної освіти під професійною підготовкою розуміють «процес оволодіння знаннями, навичками і вміннями, що дозволяють виконувати роботу у певній галузі діяльності» [7].

Вчена В. І. Лозова вважає характерною рисою професійної підготовки взаємозв'язок і взаємодію структурних і функціональних компонентів, що забезпечує високий рівень готовності студента до майбутньої професійної діяльності.

Дослідник В. О. Сластьонін розглядає процес професійної підготовки майбутніх фахівців як цілісне явище, що складається із соціально-психологічних, особистісних та інших компонентів, результатом якого є оволодіння студентом фаховими знаннями.

Так, професійна підготовка має віддзеркалювати зміст і сутність навчання фахівця, у нашому випадку майбутнього філолога. Академічний тлумачний словник з української мови надає визначення філологу, називаючи його фахівцем з філології, яка, в свою чергу є сукупністю наук, що вивчають мову і літературу. Г. В. Амбросимова досліджує професійну підготовку

філолога як процес набуття фахових компетенцій та їх реалізацію під час трудової діяльності [1]. Дослідниця Т. Д. Сидоренко розуміє професійну підготовку філологів як категорію загальної підготовки особистості. Показником сформованості професійної підготовки вчена вважає набуття філологом професійних якостей, що визначають ефективність майбутньої професійної діяльності [8, с. 7].

Не зважаючи на певні розбіжності у тлумаченні терміну «професійна підготовка філолога», вчені одноставно сходяться на думці, що невід'ємною складовою даного процесу, незалежно від спеціальності, є цілісність філологічної теорії та практики.

Отже, професійна підготовка філолога різнобічна, може здійснюватися з урахуванням численних методологічних підходів. Розуміючи підхід, як «сукупність способів, прийомів, розгляд чогось, вплив на когось і на щось, ставлення до когось і до чогось» [6, с. 785], розглянемо основні підходи до професійної підготовки майбутніх філологів.

З огляду на проведені нами теоретичний аналіз педагогічної літератури, основними підходами до професійної підготовки майбутніх філологів вважаємо акмеологічний, аксіологічний (культуrowідповідний), компетентнісний, суб'єктний, діяльнісний, інформаційний.

Акмеологічний підхід уможливує переведення процесу професійної підготовки майбутніх філологів з режиму функціонування до динамічного розвитку. Цей підхід спрямований на модернізацію професійної діяльності, орієнтований майбутнього філолога на саморозвиток і самовдосконалення. Акмеологічний підхід практично вирішує питання пошуку оптимальних засобів впливу на якість освіти в цілому, завдяки створенню сучасних педагогічних технологій, актуалізації вже відомих, всупереч неспроможності традиційної освітньої системи відповідати новим соціокультурним умовам.

Аксіологічний (культуrowідповідний) підхід до професійної підготовки майбутнього філолога враховує задоволення його професійних потреб, прийняття загальнолюдських цінностей, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю.

Під компетентнісним підходом розуміємо формування у майбутніх філологів таких компетенцій, які допоможуть йому швидко адаптуватися на ринку праці, успішно і швидко вирішувати особистісні та професійні завдання. Компетентнісний підхід вважаємо одним із основних компонентів модернізації змісту професійної підготовки майбутнього філолога.

Характерними рисами *суб'єктного* підходу є автономність, ініціативність, креативність, прагнення зробити процес професійної підготовки майбутніх філологів гнучким, у зв'язку з індивідуальними здібностями кожного студента. Вважаємо, що саме впровадження суб'єктного підходу у навчально-виховний процес під час професійної підготовки уможливить задоволення запиту суспільства на критично мислячого філолога нового покоління, здатного швидко адаптуватися у змінних умовах суспільства.

Згідно з Рекомендаціями Ради Європи з мовної освіти [13, с. 16], саме *діяльнісний* підхід вважається загальноприйнятним для навчання мов і літератури. Діяльнісний підхід дозволяє визначити зміст

професійної підготовки майбутнього філолога, адже саме в результаті аналізу діяльності виникає нагода визначити есенціальні знання та вміння, що повинні бути засвоєні під час навчання [3, с. 36]: 1) загальні: дидактичні (здібності, що сприяють умінню чітко, доступно і цікаво структурувати і подавати матеріал); академічні (здібності до засвоєння інформації); організаторські (вміння правильно організувати діяльність); комунікативні (встановлення міжособистісних взаємовідносин); перцептивні (уміння зрозуміти внутрішній світ інших людей); сугестивні (здатність до емоційно-вольового впливу на колег); мовні (чітко висловлювати свої думки за допомогою правильно підібраних засобів спілкування); 2) спеціальні здібності – здібності до креативності.

Інформаційний підхід до професійної підготовки майбутніх філологів характеризується інформаційною взаємодією, а саме її отримання, оброблення й використання. Інформаційний підхід допомагає студентам краще орієнтуватися в інформаційному освітньому просторі, сприяє повному й адекватному сприйняттю інформації, її обробленню й аналізу. Інформаційний підхід вважається методологічною основою філологічної освіти, оскільки вся професійна діяльність майбутнього філолога ґрунтується на роботі з інформацією: обміну даними, думками тощо. Визначені нами основні терміни та методологічні підходи дають можливість схарактеризувати основні принципи сучасної професійної підготовки майбутніх філологів.

Головними принципами формування змісту професійної підготовки майбутніх філологів, погоджуючись з І. В. Соколовою, вважаємо методологічні, загальнопедагогічні, дидактичні, специфічні. «Методологічні принципи (науковості, гуманітаризації, фундаменталізації, полікультурності, компетентнісного підходу, стандартизації, комплексності й системності, технологізації й інформатизації) визначають концептуальні ідеї щодо відбору та структурування змісту професійної підготовки філологів у вищому навчальному закладі. Загальнопедагогічні принципи (історичності, професіоналізації й педагогізації, діагностичності, регіональності, гнучкості, варіативності, наступності) забезпечують цілісність реалізації змісту професійної підготовки майбутніх філологів на освітньо-кваліфікаційних рівнях бакалавра, магістра. Дидактичні принципи (домінантності, бінарності, «єдиного предметного поля», комунікативної спрямованості, міждисциплінарності, додаткової функціональної спрямованості) детермінують проектування та формування змісту професійної підготовки майбутнього філолога за декількома спеціальностями» [11, с. 28].

Наступним етапом даного дослідження є характеристика запропонованих нами додаткових принципів, що мають застосовуватися під час професійної підготовки майбутніх філологів на сучасному етапі у ВНЗ.

Принцип соціально-орієнтованого змісту навчальної діяльності відбувається на основі діяльнісного підходу, забезпечуючи засвоєння майбутніми філологами досвіду реальної діяльності, яка передбачає функціональне використання мови, що вивчається, розширюючи межі навчального контексту і забезпечуючи аутентичний характер комунікативних і навчально-пізнавальних завдань. Принцип автентичності

тичності реалізується завдяки міждисциплінарному характеру, що забезпечується за рахунок навчально-пізнавальних завдань, із дослідження реальної соціально-культурної дійсності засобами мови, що вивчається.

Принцип міжмовної комунікації передбачає опору на міжмовну координацію та інтеграцію в галузі «Філологія», що спрямована на формування культуромовної особистості як «глибокого національного феномену». Даний принцип націлений на поглиблення лінгвокультурних, літературних, філологічних і загальнокультурних знань, що створюють базу для усвідомлення майбутніми філологами власної національно-культурної приналежності, виховання толерантності й загальнокультурних цінностей.

Принцип варіативності предметного змісту професійної підготовки реалізує забезпечення предметно-змістової варіативності як основи для самовизначення і самореалізації майбутнього філолога у мовному й інформаційному середовищах.

Принцип контекстного навчання під час професійної підготовки майбутніх філологів має контекстно-діяльнісний характер у роботі над мовою, що вивчається, передбачаючи включення навчально-дослідницьких, комунікативно-творчих, проектних та інших завдань і процесів засвоєння соціально-культурної дійсності в професійну підготовку.

Застосування *принципу «двоплановості»* під час професійної підготовки майбутніх філологів відбувається за допомогою використання проектно-комунікативних технологій, викладач при цьому створює об'єктивні умови, що допомагають студентам усвідомити, що вони є учасниками проекту.

Принцип креативності інтерпретує принцип творчої активності й є одним з найважливіших аспектів у підготовці філолога до застосування проектно-комунікативних технологій. Відмінною рисою даного принципу є надання студенту допомоги у пошуку ефективних шляхів вирішення проблем у формуванні здатності самостійно приймати рішення.

Застосування *принципу культуровідповідності* пов'язане з необхідністю включення під час професійної

підготовки не тільки наукових знань, але й культури.

Висновки. Не зважаючи на велику кількість досліджень у галузі професійної підготовки майбутніх філологів, питання дослідження основних засад сучасної професійної підготовки майбутніх філологів вивчено недостатньо. Нами визначені основні підходи до професійної підготовки майбутніх філологів (акмеологічний, аксіологічний (культуровідповідний), компетентнісний, суб'єктний, діяльнісний, інформаційний) та схарактеризовані основні принципи формування змісту сучасної професійної підготовки майбутніх філологів (методологічні, загальнопедагогічні, дидактичні, специфічні) та додаткові принципи безпосередньої професійної підготовки в контексті навчально-виховного процесу (соціально-орієнтованого змісту навчальної діяльності, міжмовної комунікації, варіативності предметного змісту професійної підготовки, контекстного навчання, принцип «двоплановості», креативності та принцип культуровідповідності).

На наш погляд, **подальшого вивчення** потребує питання пошуку педагогічних умов, які сприятимуть прискоренню й оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх філологів у ВНЗ.

Список використаних джерел

1. Абросимова, Г. В. Интегративно-компонентный подход к процессу подготовки будущих учителей к педагогическому творчеству. Новые исследования в педагогических науках / Г. В. Абросимова. – Москва : Педагогика, 1991. – 96 с.
2. Вітвицька, С. С. Основи педагогіки вищої школи : підручник за модульно-рейтинговою системою магістратури / С. С. Вітвицька. – Київ : Центр навч. літ-ри, 2006. – 384 с.
3. Державний стандарт професійної освіти: теорія і методика [Текст] : монографія / за ред. Н. Г. Нічкало. – Хмельницький : ТУП, 2002. – 334 с.
4. Исаев, И. Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя / И. Ф. Исаев. – Москва : Академия, 2004. – 240 с.
5. Ожегов, С. И. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов. – [4 изд., доп.]. – Москва : ЛД ИНВЕСТ: Азбуковик, 2003. – 939 с.
6. Профессиональное образование. Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. – Москва : НМЦ СПО. С. М. Вишнякова. 1999 (электронный вариант). Режим доступа : <http://professional.education.academic.ru>.
7. Сидоренко, Т. Д. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя у процесі навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. Д. Сидоренко ; Криворізький держ. пед. ін-т. – Кривий Ріг, 2002. – 20 с.
8. Соколова, І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями [Текст] : монографія / за ред. С. О. Сисоєвої // МОН України, АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Маріуполь – Дніпропетровськ : АРТ-ПРЕС, 2008. – 400 с.
9. Соколова І. В. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки майбутнього вчителя за двома спеціальностями на філологічних факультетах вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Соколова; АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Київ, 2008. – 44 с.
10. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. – Київ : «ЕксОб», 2004. – 304 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу : 30.08.2016

Байбекова Л. А. Основы современной профессиональной подготовки будущих филологов.

А Освещены основы современной профессиональной подготовки будущих филологов. Посредством проведения теоретического анализа справочной и научной литературы, исследований современности и прошлых лет в статье раскрыто содержание термина «профессиональная подготовка филолога» путём синтеза данного понятия и анализа его составляющих; определены основные подходы к профессиональной подготовке будущих филологов, что позволило охарактеризовать основные принципы современной профессиональной подготовки будущих филологов в связи с реструктуризацией и обновлением содержания профессиональной подготовки будущих специалистов, в том числе будущих филологов, способных не только эффективно реализовать профессиональную деятельность, применяя полученные знания на практике, но и способных на саморазвитие и самосовершенствование.

Ключевые слова: будущий филолог, профессиональная деятельность, профессиональная подготовка филолога, подходы, принципы.

Baybekova L. O. The basics of future philologists' modern professional training.

С The article deals with the basics of future philologists' modern professional training. By means of theoretical analysis of reference and scientific literature, researches of contemporaneity and past years, the article explains the term «philologist's professional training» with the help of synthesis and analysis of the concept of its components; based on the result of this explanation, the article defines the basic approaches to future philologists' professional training, that allows to characterize the basic principles of future philologists' modern professional training because of restructuring and updating the content of future specialists' training, including future philologists, who will be able not only to carry out effectively their professional activities, according to implementing their gained knowledge into practice, but also they will be capable of self-development and self-improvement.

Key words: future philologist, professional activity, professional training of philologist, principles, approaches.